

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه:	تپشه یار، ماندانا، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدید آور:	Tishehyar, Mandana, 1975-
مشخصات نشر:	نوروز در جهان امروز : روایت‌هایی از پژوهشگران سپهر فرهنگی نوروز/گردآورنده ماندانا تپشه‌یار تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری:	۳۲۶ ص. وزبری.
فروست:	انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ ۷۷۸ .
شابک:	۹-۶۹۳-۲۱۷-۹۶۴-۹۷۸-۸۰۰۰۰ تومان
وضعیت فهرست:	فیبیا
یادداشت:	بخش‌هایی از کتاب حاضر به زبان انگلیسی می‌باشد.
یادداشت:	کتابنامه.
عنوانی دیگر:	روایت‌هایی از پژوهشگران سپهر فرهنگی نوروز.
موضوع:	نوروز -- مطالب گونه‌گون
موضوع:	Nawruz (Festival) -- Miscellanea
شناسه افزوده:	دانشگاه علامه طباطبائی.
رده‌بندی کنگره:	GT ۴۸۷۴
رده بندی دیویی:	۲۶۹۵۵ / ۳۹۴
شماره کتابشناسی ملی:	۱۰۴۵۵۱۹۷

نوروز در جهان امروز

روایت‌هایی از پژوهشگران سپهر فرهنگی نوروز

گردآورنده:

ماندانا تیشه‌یار

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

نوروز در جهان امروز

روایت‌هایی از پژوهشگران سپهر فرهنگی نوروز

گردآورنده:
ماندانا تیشه‌یار

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۱۷-۶۹۳-۹

سرپرستار: دکتر نازیلا فرمانی انوشه   طراح جلد: فاطمه ناصری و سمیرا حاجی گلدی

صفحه‌آرا: فریده دیوباد   ناظر فنی: عبدالرضا گودرزی

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۳۴۸۷

فروشگاه آنلاین انتشارات book.atu.ac.ir

سایت مرکز چاپ و انتشارات press.atu.ac.ir

سایت فروشگاه الکترونیکی <https://fidibo.com/publishers/2177>

---

mybooket.com/atu

آدرس فروشگاه مرکزی: تهران انتهای بلوار دهکده المپیک، دانشگاه علامه طباطبائی

روبه‌روی ساختمان مرکزی جنب باجه بانک ملی تلفن: ۴۸۳۹۲۶۵۹ همراه: ۰۹۹۰۲۴۹۹۹۸۵

چاپ اول ۱۴۰۴   شمارگان: ۲۰۰   قیمت: ۸۰۰۰۰۰ تومان

گفتار ناشر

اثری که پیش روی دارید، با عنوان «نوروز در جهان امروز؛ روایت‌هایی از پژوهشگران سپهر فرهنگی نوروز» حاصل کوشش علمی و فرهنگی سرکار خانم دکتر ماندانا تیشه‌یار است؛ پژوهشی که بر پایه رویکردی میان‌رشته‌ای، نوشته‌هایی از اندیشمندان و صاحب‌نظران نه‌کشور در گستره‌ی فرهنگی نوروز را گرد هم آورده است.

در این مجموعه، آیین‌های نوروزی نه صرفاً به‌منزله رسوم ملی، بلکه به‌مثابه نمودهایی زنده از حافظه تمدنی مشترک ما بررسی شده‌اند. نویسندگان این کتاب می‌کوشند نشان دهند که نوروز، در روزگار کنونی، چگونه می‌تواند بستری برای ارتقای شرایط زیست اجتماعی و فرهنگی، گسترش پیوندهای اقتصادی و تعمیق روابط سیاسی میان مردمان سرزمین‌های نوروزی باشد.

کتاب «نوروز در جهان امروز» با نگاهی بین‌فرهنگی، به نوروزیان سراسر این سپهر فرهنگی تقدیم می‌شود؛ به امید آنکه بار دیگر، به‌سان گذشته‌های دور، مردمان پراکنده این حوزه در کنار یکدیگر به شادی و هم‌نوایی پردازند و از نو، پیوندهای دوستی و همدلی را بنا نهند.

در قرائت این اثر، نوروز نه تنها یک جشن تقویمی، بلکه یک گفتمان فرهنگی در معنای دقیق فوکویی آن است؛ مجموعه‌ای از دانش، قدرت و عمل که زمینه پیدایش واقعیتهای اجتماعی و معنایی را فراهم می‌کند. نوروز، به عنوان آیینی

ریشه‌دار در فرهنگ و تمدن ایرانی، در پیوند عمیق با طبیعت و چرخه زمان، ظرفیتی بی‌بدیل برای تفسیر نو شدن و بازآفرینی معنای زندگی انسانی دارد. آستانه‌ای میان کهنه و نو، میان گذشته و آینده، و میان آنچه بوده است و آنچه می‌تواند باشد.

انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، با رعایت معیارهای علمی و داوری‌های تخصصی، می‌کوشد زمینه‌ای فراهم آورد تا پژوهش‌های نوآورانه و آثار فاخر در رشته‌های مختلف علوم انسانی، اجتماعی، اقتصادی، روان‌شناسی، حقوق و مدیریت به جامعه علمی کشور ارائه گردد. استمرار در پابندی به ارزش‌های علمی و اخلاقی، و تلاش برای ارتقای جایگاه نشر دانشگاهی، از اصول بنیادین فعالیت‌های این انتشارات به‌شمار می‌آید.

دکتر سید علی حسینی
مدیر مرکز چاپ و انتشارات
دانشگاه علامه طباطبائی

فهرست مطالب

پیشگفتار

نظریه‌های نوروژی

- ۱..... نوروژ؛ فناوری بقای امید: تبارشناسی یک گفتمان .....
فائز دین‌پرستی صالح
- ۹..... نوروژ به مثابه فلسفه هماهنگی انسان با هستی .....
مصطفی عاقلی
- ۱۵..... نوروژ به مثابه گفتمان فرهنگی و تمدنی .....
عابد اکبری
- ۲۳..... نوروژ؛ فلسفه زندگی و گفتمان همبستگی .....
محمداولیا جلالی
- آیا نوروژ یک آیین کهن است یا یک شیوه زیست که می‌تواند در جهان امروز
معناآفرینی کند؟ .....
سهیلا عرفانی
- ۲۹.....
- ۳۳..... نوروژ؛ سنتی برای اندیشیدن در زمانه بحران معنا .....
کام بخش نیکویی
- ۳۷..... نوروژ؛ آیینی کهن، اما؛ هدیه ای برای خوب زیستن در هزاره سوم .....
محمد منصورنژاد
- ۴۱..... حقیقت نوروژ در حرکت و تغییر .....
محمدتمیم حیدری
- ۴۵..... نوروژ جشن همسازی جان و جهان است .....
رستم وهاب زاده

نوروز و ادبیات

نوروز، منبع الهام آفرینشگران و فر فرهنگ مشترک انسانی ۵۷
محمدداود منیر

تجلی نوروز در شعر ملک‌الشعراى خراسان فصیحى هروى ۶۵
سیدمسعود حسینی

نگاهی به کتاب «اشعار العرب فى النیروز و المهرجان» ۷۱
جواد رنجبر درخشیلر

نوروز و اجتماع

امروز نوروز؛ افقى برای آینده ۷۷
هادی خانیکى

تأثیر جشن نوروز بر روابط اجتماعى معاصر: ارزیابى تطبیقى در بستر ایران و ترکیه ۸۱
علی گوزل یوز

سرمایه‌های نوروزی؛ از خانه تا میدان‌های اجتماعى ۹۱
مهتاب حاجى محمدى

نوروز: از سنت تا شیوه زندگى ۹۵
محمدرضا اصلمانى و آیدین توردی‌پوا

نوروز؛ فراتر از یک تقویم ۱۰۱
شیرین تاجیک

نوروز و فرهنگ

بنیادهای اخترشناختی و فرهنگى پیوند میان نوروز، گاهشماری ایرانی و صلح ۱۰۷
موسى اکرمى

امکان‌های نوروز در همبستگی فرهنگى ۱۱۷
محب بابک

نوروز و اقتصاد

نقش جشن نوروز در توسعه اقتصاد ۱۲۳
فیاض‌الدین غیائی

نوروز و سیاست

نوروز جهانی! ۱۳۳

جواد رنجبر درخشیلر

نوروز به عنوان عنصر هویت ملی در افغانستان ۱۳۹

فاطمه هراتی

گفتمان نوروز، راه مبارزه با افراط‌گرایی ۱۴۳

سید عوض علی کاظمی

نوروز و مهاجرت

تأثیر نوروز بر روابط اجتماعی ایرانیان و مهاجران ۱۵۱

لطیفه سخی

عالم‌داران دولت نوروز - نقش مهاجرین افغانستانی در گسترش حوزه تمدنی نوروز - ۱۵۵

رضا عطایی

دیپلماسی نوروز و همگرایی منطقه‌ای

چه گونه می‌توانیم گفتمان نوروز را در منطقه گسترش دهیم ۱۶۳

احمدضیا رفعت

دیپلماسی نوروز و نقش آن در همگرایی منطقه‌ای ۱۶۷

گل بخت خدای برکیناوا ۱۶۷

**НАУРЫЗ ДИПЛОМАТИЯСЫ ЖӘНЕ АЙМАҚТЫҚ
ИНТЕГРАЦИЯДАҒЫ РӨЛІ..... 173**

Г.Қ.Құдайбергенова

**Nowruz Diplomacy: Cultural Heritage as a Tool for Regional
Convergence 177**

Hamid Rasool

Nowruz and the Making of Regional Harmony through Diplomacy ... 185

Muhammad Asif Noor

دیپلوماسی نوروز چیست و چگونه می‌تواند به همگرایی منطقه‌ای کمک کند؟ ۱۸۹

مصطفی عاقلی

دیپلماسی نوروز؛ بایسته فرهنگی برای همگرایی منطقه‌ای

دیپلماسی نوروز و نقش آن در تقویت همگرایی منطقه‌ای ۲۰۳

نوریجی نظری

نوروز جهانی

آیین‌های نوروزی؛ بارزترین نماد معنوی هویت ایرانی ۲۰۹
بهرام امیراحمدیان

نوروز ما، نوروز همه ۲۱۵
عبدالغفور لیوال

Nowraz : Local to Global 219
Lipi Ghosh

فراملی و فرامنطقه‌ای شدن نوروز ۲۲۱
جاوید حسینی

Nowruz – Potential of Impact on International Life 227
Guli Ismatullayevna Yuldasheva

نوروز جشن ملی یا فرامنطقه‌ای ۲۳۵
فروزان کریمی

آیین‌های نوروزیان در سپهر فرهنگی نوروز

Navruz: A Human Bond Across Time and Space.....245
Gulshan Dietl

نوروز در ازبکستان ۲۴۹
کامل جان رحیم‌اف

Nowruz in Kashmir: Ritual, Season and Social Life 259
Ezabir Ali

تجلی فرهنگ و مدنیت در حوزه فرغانه: تحلیل مردم‌شناختی جشن نوروز در اندیجان،
نمندگان و فرغانه ۲۶۳
هلاله خان اوکتام‌وا

نوروز در ترکیه ۲۶۷
نعمت ایبلدیریم

جشن نوروزی رستاق ۲۷۳
هلال فرشیدورد

گفت‌وگو نوروز ۲۷۹
اشتیاق احمد

نوروز در عراق: از آیین سنتی تا فلسفه زیست و ابزاری برای دیپلماسی فرهنگی
منطقه‌ای ۲۸۳

انور عباس مجید

نوروز: سنت‌ها و مشترکات فرهنگی میان اقوام قزاق و ایرانی ۲۸۹

رزا.ک.صادیقوا

نوروز؛ آیین کهن، شیوه زیست مدرن ۲۹۹

سمیه مظاهری مصلح

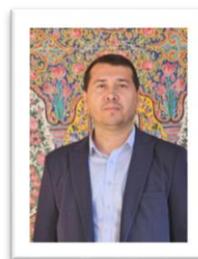
نوروز؛ میراثی کهن در پیوند ایران و هند ۳۰۳

سید رضی زیدی (حیدر)

نوروز در ازبکستان

کامل جان رحیم‌اف

کارمند علمی ارشد مؤسسه علمی و تحقیقاتی شرق شناسی ابوریحان بیرونی
فرهنگستان علوم جمهوری ازبکستان

۱. پیشینه نوروز در ازبکستان

آیین نوروز در آسیای میانه که ازبکستان کنونی در قلب آن جای دارد، در سده‌های پیش از میلاد همراه با مهاجرت اقوام ایرانی نژاد به این منطقه^۱ وارد شده است. از زمان حضور مشترک و همسایگی اقوام ترک نژاد و ایرانی نژاد در این منطقه، تأثیر و تعامل فرهنگی متقابل هم شروع شد^۲ که پذیرش آیین نوروز ایرانی توسط ترکان، یکی از ثمره‌های همین تأثیر و تعامل بود. البته آن که ترکان نیز آیین‌هایی مانند نوروز داشتند و سال نو ترکی نیز در هنگام اعتدال بهاری صورت می‌گرفته^۳ باعث شد که پذیرش نوروز توسط ترکان

---

1 Абу Райхон Беруний. Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар [Таржимон А. Расулов. Изоҳларни И. Абдуллаев ва А. Расулов тузган. Масъул муҳаррирлар: И. Абдуллаев ва О. Файзуллаев]. Танланган асарлар. I-жилд. – Тошкент: Фан, 1968. – Б. 71; Абу Райхон Беруний. Ҳиндистон [Арабчадан А. Расулов, Ю. Ҳақимжонов ва Ғ. Жалолов таржимаси. Масъул муҳаррир: Ғ. Жалолов ва А. Ирисов. Сўзбоши ва изоҳлар А. Ирисовники]. Танланган асарлар. II-жилд. – Тошкент: Фан, 1965. Б. 311; Пьянков И. В. Хорезмийский Гекатей Милетского // Вестник древней истории, № 2, 1972. С. 2-20.

2 Отаҳўжаев А. Илк ўрта асрлар Марказий Осиё цивилизациясида турк-суғд муносабатлари. Монография. –Т.: ART-FLEX, 2010. Б. 7-27.

3 Маҳмуд Кошғарий. Туркий сўзлар девони (Девону луғотит турк). 3 жилдлик. 1-жилд. Таржимон ва нашрга тайёрловчи: Солиҳ Муталибов. Т.: Фан, 1960. Б. 330-332.

آسان‌تر و سریع‌تر انجام شود. ترکان پس از پذیرش نوروز، برخی سنن و آیین‌های خود را نیز به آن افزوده و آن را غنی‌تر ساختند. پس از ورود اسلام به آسیای میانه، مانند نوروز ایرانیان، نوروز ترکان آسیای میانه نیز جنبه‌های اسلامی هم به خود گرفت.

در دوران اسلام بزرگداشت نوروز توسط مردم و دولت ادامه یافت. نوروز در دوران حکومت همه سلسله‌های پس از اسلام از جمله سامانیان، قراخانیان، غزنویان، سلجوقیان، خوارزمشاهیان و ... جشن گرفته می‌شد^۱ ولی از دوران حکومت سلسله تیموریان (سال‌های ۱۵۰۷/۱۳۷۰ میلادی) به بعد نوروز توسط حکام به طور گسترده و باشکوه برگزار می‌شد^۲ و این وضع تا برقراری رژیم کمونیستی و دولت شوروی در روسیه که ترکستان (آسیای میانه) در اواخر سده ۱۹ میلادی تابع آن شده بود، ادامه داشت. در دوران شوروی مانند دیگر آیین‌های ملی و مذهبی، نوروز نیز از فهرست اعیاد، جشن‌ها و آیین‌های رسمی حذف^۳ و حتی در سال‌های ۱۹۸۶ تا ۱۹۸۸ برگزاری آن توسط مردم ممنوع شد^۴.

اسلام کریم‌اف نخستین رئیس جمهوری ازبکستان که در آستانه استقلال زمام امور را به دست گرفت، به عنوان یکی از نخستین گام‌های خود در پست رهبری ازبکستان، اقدام جهت احیای ارزش‌های ملی و مذهبی نمود. وی در اوایل سال ۱۹۹۰ با صدور فرمانی نوروز را احیا و به عنوان عید رسمی دولت تصویب کرد. احیای نوروز در آستانه استقلال، در کنار احیای اعیاد فطر و قربان، از نمادهای مهم احیای ارزش‌های ملی و مذهبی ملت ازبک گردید^۵.

1 Исоков, Бахтиёр. Наврӯз – мустақиллик берган неъмат [Масъул муҳаррир: А. Аширов]. – Наманган: Наманган, 2017. Б. 112-115.

2 Мўминов Зиёвуддин Бакиржон ўғли. Бобурийлар даврида Наврӯз байрами // “GENERAL HISTORY AND CULTURE – THE FOUNDATION OF UNITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TURKIC PEOPLES” INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE (APRIL 7-8, 2025). P. 185-189; Дониш, Аҳмад. Рисола ёхуд мағитлар хонадони салтанатининг қисқача тарихи [Таржима, изоҳлар ва кириш сўзи муаллифи: Қиёмиддин Йўлдошев; Масъул муҳаррир: Фахриддин Ҳасанов]. — Тошкент: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» давлат илмий нашриёти, 2014. Б. 98-99.

3 Исоков, Б. Наврӯз – мустақиллик берган неъмат. Б. 203-210.

4 Исоков, Б. Наврӯз – мустақиллик берган неъмат. Б. 210-210.

5 Раҳмонов Ҳ. Мустақиллик йилларида Наврӯз байрамининг тикланиши // Ислоҳ Каримов номидаги илмий-маърифий ёдгорлик мажмуаси сайти:

۲. ماهیت و فلسفه نوروز از دید مردم ازبک

همانطوری که در بالا گفته شد، نوروز ازبکان آمیخته‌ای از عناصر فرهنگی ایرانی، ترکی و اسلامی بوده و افزون بر سنن و آیین‌های نوروزی ایرانیان، برخی آیین‌ها، سنن و اندیشه‌های ویژه اقوام ترک‌نژاد و برخی جنبه‌های اسلامی را نیز دارد. از این لحاظ، ماهیت و فلسفه نوروز از دید مردم ازبک به شرح زیر می‌باشد:

(۱) نوروز نماد بیداری طبیعت، بهار، نو شدن است.

برای ازبکان نوروز پیش از همه، نماد بیداری طبیعت و بهار و همچنین نو شدن است^۱، هم به معنای ظاهری هم به معنای باطنی. ازبکان از زمان برگزاری جشن نوروز به بعد سعی می‌کنند باطن خود را نیز با طبیعت که دارد بیدار می‌شود و در جریان نو شدن است، هماهنگ سازند.

(۲) نوروز فصل آغاز زراعت است^۲.

در شرایط اقلیمی ازبکستان کاشت، داشت و برداشت از اواخر ماه مارس و اوایل ماه آوریل در گاهشماری میلادی که مصادف با نوروز است آغاز می‌شود. زیرا خاک و آب و هوای مناسب در همین هنگام برای کارهای کشاورزی فراهم می‌شود. از این رو، نوروز برای ازبکان نماد آغاز کشاورزی نیز به شمار می‌رود.

(۳) نوروز نماد سخاوت، نیکوکاری، کمک به نیازمندان است.

نوروز از دید ازبکان همچنین نماد نیکوکاری، گشاده‌دلی و کمک به افراد و خانواده‌های فقیر، بیمار، معلول و ... است^۳. از دیرباز ازبکان در روزهای نوروز کوشش

<https://islomkarimov.uz/uzc/article/mustaqillik-jillarida-navroz-bajramining-tiklanishi>

1 Жабборов, Исо. Ўзбек халқи этнографияси [Масъул муҳаррир: К. Ш. Шониёзов]. – Тошкент: Ўқитувчи, 1994. Б. 192-193.

2 Жабборов, И. Ўзбек халқи этнографияси. Б. 196; Исоқов, Б. Наврӯз – мустақиллик берган неъмат. Б. 149.

3 Каримов, Ислому Абдуганиевич. Юксак маънавият – енгилмас куч / И.А. Каримов. — Т.: «Маънавият», 2008. Б. 26.

می‌کردند به دیگران از جمله به افراد ناشناس نیکی کنند، به نیازمندان از جمله افراد و خانواده‌های فقیر، بیمار و معلول کمک مادی و مالی برسانند.

۴) نوروز نماد آشتی و دوستی است^۱.

ازبکان نوروز را نماد آشتی هم می‌دانند. طبق سنت ازبکان، کسانی که با هم دعوا کرده‌اند یا دشمنی دارند، در ایام اعیاد فطر، قربان و نوروز باید با هم آشتی کنند. نوروز همچنین نماد دوستی میان افراد گوناگون است.

۵) نوروز نماد مدارا و همزیستی مسالمت‌آمیز اقوام و ادیان گوناگون است.

با این که نوروز از اعیاد اسلامی نیست، به فرهنگ ملت‌های مسلمان راه یافت و نوروز که در ابتدا آیین ایرانی بود، توسط اقوام غیرایرانی نیز پذیرفته شد و به یک آیین مدارا، تساهل و تسامح تبدیل شد. امروز در اندیشه ازبکان نوروز افزون بر ویژگی‌ها و نمادهای یادشده، نماد مدارا، تساهل، تسامح و همزیستی مسالمت‌آمیز اقوام و ادیان گوناگون ساکن در کشور است^۲. از این رو است که ملت و دولت ازبکستان در روزهای نوروز یا در رابطه با آیین نوروز اقداماتی را در جهت ادای احترام به نمایندگان اقوام غیر ازبک و پیروان ادیان غیر اسلامی در ازبکستان انجام می‌دهند. همچنین نوروز به دلیل این ویژگی‌های خود، مورد احترام و بزرگداشت یکسان نمایندگان همه اقوام و پیروان همه ادیان ساکن در ازبکستان بوده و در روزهای نوروز رویدادهای مشترک اقوام و ادیان در راستای تحکیم و تقویت دوستی و همزیستی برگزار می‌شود.

1 Жабборов, И. Ўзбек халқи этнографияси. Б. 195.

2 Xonigul Bektimirova. O'zbek lingvomadaniyatida Navro'z umumxalq bayramining o'rni // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 47; Dilnoza Jumayeva, O'tkur Islamov. Navro'z tarixi // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 72.

۳. آیین‌ها و مراسم اصلی نوروز ازبکان

ازبکان نیز مانند ایرانیان در روزهای نوروز آیین‌ها و مراسم ویژه خود را دارند که غالباً با آیین‌ها و مراسم نوروزی ایرانیان مشترک است ولی برخی تفاوت‌هایی نیز دارد. آیین‌ها و مراسم اصلی نوروز ازبکان را می‌توان به دو دسته اجتماعی و تفریحی تقسیم کرد.

آیین‌ها و مراسم اجتماعی

(۱) پاکیزه کردن خانه، کوچه و خیابان‌ها

ازبکان عادت دارند در آستانه نوروز دست به خانه‌تکانی و تمیز کردن کوچه و خیابان‌ها و جوی آب و قبرستان‌ها زنند.^۱

(۲) درختکاری

نوروز برای ازبکان فصل ایجاد فضای سبز و درختکاری نیز به شمار می‌رود.^۲

(۳) دیدار از بستگان، سالمندان، دوستان، بیماران

زیارت و دیدار از بستگان، به ویژه سالمندان، دوستان و همچنین بیماران در روزهای نوروز نیز از سنت ازبکان به شمار می‌رود.^۳

(۴) کمک به نیازمندان

ازبکان عادت دارند در روزهای نوروز به افراد نیازمند از جمله فقیر و بیمار کمک‌های مادی و مالی ارائه کنند. ثروتمندان بزرگ یا شرکت‌های دولتی و خصوصی کمک‌های بزرگی را به اقشار فقیر مردم، یتیم‌خانه‌ها و مراکز حمایت از سالمندان ارائه می‌کنند.^۴

---

1 Жабборов, И. Ўзбек халқи этнографияси. Б. 196-197.

2 Жабборов, И. Ўзбек халқи этнографияси. Б. 198.

3 Исоқов, Б. Наврўз – мустақиллик берган неъмат. Б. 170; Жабборов, И. Ўзбек халқи этнографияси. Б. 195.

4 Xonigul Bektimirova. O'zbek lingvomadaniyatida Navro'z umumxalq bayramining o'rni // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 46; Dilnoza Jumayeva, O'tkur Islamov. Navro'z tarixi // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 73; Sevara Mahmudova. Navro'z bayrami tarixi va an'alariga doir // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi

(۵) زیارت قبور

یکی دیگر از سنت‌های مردم ازبک در روزهای نوروز، زیارت قبور بستگان است! ازبکان معمولاً در آستانه نوروز، پس از پاکیزه کردن کوچه‌ها و خیابان‌ها و قبرستان‌ها، با حضور نزد قبور بستگان و نزدیکان، آیاتی از قرآن برای مردگان می‌خوانند.

(۶) آیین هفت سلام

در مناطق تاجیک‌نشین استان‌های سمرقند و بخارا، آیین هفت سلام وجود دارد که در روزهای نوروز برگزار می‌شود. در این مراسم، یک روز پیش از نوروز پاره‌های کاغذ که روی آن با زعفران هفت آیه از قرآن که هر یک از آنها با «سلام» آغاز می‌شود (سلاماً قولاً من ربِّ رحیم؛ سلاماً علی نوح فی العالمین؛ سلاماً علی ابراهیم؛ سلاماً علی موسی و هارون؛ سلاماً علی آل یاسین؛ سلاماً علیکم طیبتم فادخلوها خالدین؛ سلاماً هی حتی مطلع الفجر) نوشته شده است را توی دو کاسه پر از آب زردآلو و آب نبات که به آنها کمی آب زمزم هم افزوده شده است می‌کنند تا آن نوشته‌های کاغذها کاملاً با مایع در کاسه قاطی شود. در روز نوروز هرکس سه جرعه از آن آب می‌خورد. پس از آن، پاره‌های کاغذ را زیر خاک می‌کنند.

Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 86, 89; Shahnoza Izbosarova, Madina Taspenova. O‘zbek milliy madaniyati va san’at tarixida Navro‘z umumxalq bayramining o‘rni // «O‘zbek milliy madaniyati va san’ati tarixida Navro‘z umumxalq bayramining o‘rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 125, 126; Qunduzxon Nishonboyeva. Navro‘z tarixi va uning tarbiyaviy ahamiyati // «O‘zbek milliy madaniyati va san’ati tarixida Navro‘z umumxalq bayramining o‘rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 219; Aziza Azimova. Qadim Navro‘z tarixi // «O‘zbek milliy madaniyati va san’ati tarixida Navro‘z umumxalq bayramining o‘rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 303; Otamurod Qilichov. Milliylik nafasi ufurgan Navro‘z // «O‘zbek milliy madaniyati va san’ati tarixida Navro‘z umumxalq bayramining o‘rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 335.

1 Жабборов, И. Ўзбек халқи этнографияси. Б. 195; Исоқов, Б. Наврўз – мустақиллик берган неъмат. Б. 174.

آیین‌ها و مراسم تفریحی

(۱) پختن غذاهای نوروزی

ازبکان در روزهای نوروز غذاهای ویژه‌ای مانند سمنو، حلیم، کوک سامسه (سمبوسه‌ای که در آن سبزیجات، اغلب اسفناج یا نعنا خرد شده می‌گذارند) و غیره پخته و آنها را میان خویشاوندان و همسایگان خود تقسیم می‌کنند. طبق سنت ازبکان، سمنو و حلیم به صورت دسته‌جمعی توسط نمایندگان چند خانواده همسایه و خویشاوند در طول یک شبانه روز در دیگ‌های بزرگ پخته می‌شود، با تفاوت این که سمنو بیشتر توسط زنان و حلیم توسط مردان تهیه می‌شود. در روزهای نوروز در سفره هر یک از خانواده‌های ازبک همین غذاها حضور خواهد داشت!

(۲) برپایی جشن‌های خیابانی

در روزهای نوروز در هر یک از محله‌های شهرها و در هر یک از روستاهای ازبکستان و همچنین در هر یک از سازمان‌ها و شرکت‌ها، مراسم بزرگداشت نوروز با پختن و توزیع غذاهای نوروزی و آتش‌پلو ازبکی و اجرای برنامه‌های موسیقی، آواز و رقص و برنامه‌های تئاتری خیابانی و هنری و ورزشی (از جمله کشتی‌گیری، بندبازی روی طناب و ...) برگزار می‌شود.^۲ چنین مراسمی در مراکز روستاها و شهرها به جشن‌های خیابانی

---

1 Исоқов, Б. Наврўз – мустақиллик берган неъмат. Б. 72, 82, 92, 118; Ma'rufjon Yuldashev. O'zbek tili va madaniyatida Navro'zning o'rni // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 13-14; Xilola Abdujabborova. Navro'z bayrami falsafasi // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 37-38; Zulxumor Narkuziyeva. Sumalak ilohiy taommi...? // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 95-99.

2 Исоқов, Б. Наврўз – мустақиллик берган неъмат. Б. 154-157; Жабборов, И. Ўзбек халқи этнографияси. Б. 196; Ma'rufjon Yuldashev. O'zbek tili va madaniyatida Navro'zning o'rni // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 13; Xilola Abdujabborova. Navro'z bayrami falsafasi // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati

تبدیل می‌شوند. در برخی مناطق ازبکستان در چهارچوب مراسم بزرگداشت نوروز در روستاها مراسم «سلام عروس» برگزار می‌شود و در آن گروهی از نوعروسان روستا با لباس‌های ملی سر تعظیم فرود آورده و به مردم سلام می‌دهند^۱. افزون بر این، در این روزها همه پارک‌های شهرهای ازبکستان پر از مردم، به ویژه کودکان بوده و در آنها نیز برنامه‌های موسیقی، آواز و رقص و نمایش اجرا می‌شود.

۳) سیر گل

در روزهای نوروز گروه‌هایی از جوانان برای چیدن و جمع کردن گل و گیاه تازه از زمین درآمده به بیرون از شهر و روستا، به دشت‌ها، کوه‌ها یا تپه‌ها می‌روند^۲ و به این آیین «گل سیری» (سیر و گردش برای گل) می‌گویند.

۴) بازدید از نوعروسان

در برخی مناطق ازبکستان زنان و دختران، از جمله دختران خردسال برای دیدن نوعروسان به خانه‌های آنها می‌روند^۳ و در خانواده‌های نوعروسان هم انواع غذاها پخته و سفرهای جشنی چیده و از آن مهمانان پذیرایی می‌کنند.

---

tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 37.

1 Dilorom Oripova, Zilola Iskandarova. San'at sahnasida Navro'z solnomasi // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 142; Dilorom Oripova, Zilola Iskandarova. Bayramlar yurti O'zbekiston // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 160.

2 Жабборов, И. Ўзбек халқи этнографияси. Б. 196; Исоқов, Б. Наврўз – мустақиллик берган неъмат. Б. 168-170.

3 O'g'iloy Mirvaliyeva. O'zbek adabiyoti, madaniyati va amaliy san'atida Navro'z // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 207; Aziza Azimova. Qadim Navro'z tarixi // «O'zbek milliy madaniyati va san'ati tarixida Navro'z umumxalq bayramining o'rni» mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. – Toshkent shahri, 2022-yil, 17-mart. B. 305.

۴. نوروز در سیاست دولت ازبکستان

همانطوری که در بالا گفته شد، پس از آن که ازبکستان به استقلال رسید، نوروز به یکی از اعیاد رسمی دولت تبدیل شد. نوروز نه تنها یکی از نمادهای احیای ارزش‌های ملی و مذهبی ملت ازبکستان شد، بلکه به یکی از ابزارهای مؤثر سیاست دولت ازبکستان در حفظ صلح و ثبات در کشور و تحکیم مدارا میان اقوام و ادیان در کشور تبدیل گردید.

۱) بزرگداشت نوروز در سطح رسمی

عید نوروز در ازبکستان نه تنها یک عید در فهرست اعیاد رسمی دولت است، بلکه یکی از دو (یا دومین) عید مهم پس از عید استقلال است که مراسم بزرگداشت آن با حضور و سخنرانی رئیس جمهوری کشور در جمع همه مقامات دولت و همه شخصیت‌های فرهنگی و مهمترین فعالین اقتصادی کشور و با اجرای برنامه‌های کنسرت در یکی از میادین بزرگ پایتخت کشور برگزار می‌شود. از جمله، مراسم بزرگداشت نوروز سال ۲۰۲۵ دولت ازبکستان در محل پارک «ازبکستان جدید» در تاشکند برگزار گردید.^۱ هر سال در ازبکستان به مناسبت عید نوروز سه تا پنج روز تعطیل رسمی اعلام می‌شود.

۲) نوروز به عنوان ابزار حفظ آرامش و ثبات اجتماعی در کشور

با توجه به این که آشتی، سازش، سازگاری و همزیستی مسالمت‌آمیز از عناصر مهم فلسفه نوروز است، دولت ازبکستان می‌کوشد از نوروز به عنوان ابزاری برای حفظ صلح، آرامش و ثبات در کشور، سازگاری میان شهروندان، مدارا، تساهل، تسامح و همزیستی مسالمت‌آمیز نمایندگان اقوام و پیروان ادیان گوناگون ساکن در کشور^۲

---

1 Ростин айтсам кўксимдаги дилим янги. “Янги Ўзбекистон” боғида Наврўз байрамига бағишланган тантанали тadbир бўлиб ўтди // «Янги Ўзбекистон». Ижтимоий-сиёсий газета. № 58 (1384), 2025 йил 22 март, шанба. Б. 1-3.

۲ گفتنی است که امروز شمار کل جمعیت ازبکستان بیش از ۳۸ میلیون نفر شامل نمایندگان ۱۳۵ قوم و پیروان ۱۶ دین و مذهب بوده و ۸۰ درصد آن را ازبکان و ۲۰ درصد را دیگر اقوام بومی (تاجیکان، قزاقان، قره‌قلباغان، قرقیزان، ترکمنان، اوغورها، ایرانیان بومی، یهودیان بومی و ...) و غیر بومی (روسها، تاتارها، اوکراینی‌ها، کره‌ای‌ها، ارمنی‌ها و ...) تشکیل می‌دهند. آموزش در مدارس و دانشگاه‌های ازبکستان به ۷ زبان (ازبکی، قره‌قلباقی، روسی، تاجیکی، قزاقی، قرقیزی و ترکمنی) انجام می‌شود و روزنامه‌ها به ۱۰

استفاده نماید. با کوشش‌ها و تبلیغات دولت، هم اکنون نوروز به عید مشترک همه اقوام و ادیان ساکن در ازبکستان تبدیل شده و هر گروه قومی و مذهبی، اعم از ازبک و قزاق و مسلمان و مسیحی و ... آن را به طور گسترده جشن می‌گیرند^۱ و فلسفه و ارزش‌های نوروزی به عنوان یکی از عناصر مهم اهداف و وظایف فعالیت آنها انتخاب شده است.

زبان چاپ و منتشر و برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی به چند زبان تهیه و پخش می‌شود. تا کنون در کشور بیش از ۱۴۰ مرکز فرهنگی قومی ۲۴ جامعه قومی بزرگتر ساکن در ازبکستان راه اندازی شده است و در زمینه آموزش زبان و فرهنگ خود به هم‌قومان ساکن در ازبکستان فعالیت می‌کنند

1 Наврўз Ўзбекистонда яшовчи миллатлар бирдамлигининг энг яхши
рамзидир // Pars Today. 2021 йил 28 март:
<https://parstoday.ir/uz/news/uncategorised-i59818>